

Tadijanović i naš Jadran

Prof. Ivo Visković

Naša sunčana Dalmacija i uopće naš Jadran kroz vjekove su privlačili brojne umjetnike. Mnogi naši i strani slikari ovjekovječili su dalmatinski pejzaž na svojim platnima, a pjesnici opjevali nenadmašive prirodne ljepote. Ali ne samo to. Naši ljudi, umjetnici, lutajući svijetom, došli su do spoznaje, da je Dalmacija ljepša i privlačnija od Kalifornije i Floride, kao i od francuske i španjolske rivijere.

Među one umjetnike, koji često posjećuju Dalmaciju, a ujedno je i obožavaju treba spomenuti i istaknutog hrvatskog pjesnika Dragutina Tadijanovića. Nije davno tomu, da je on proslavio 50.-godišnjicu svoga plodnoga života. Tom prilikom mladi hrvatski književnici iskazali su pjesniku Tadijanoviću najveće poštovanje time, što su ga priznali svojim pjesnikom («Naš pjesnik», »Student. list«, 1. IX. 1956).¹

Prvi dodir pjesnika Tadijanovića s Dalmacijom i uopće našim Jadranom datira još svibnja 1923. godine, kada je kao gimnazijalac putovao s đačkom ekskurzijom iz Slav. Brođa preko Sarajeva u Dubrovnik i Boku Kotorsku. Taj Tadijanovićev put i boravak u južnoj Dalmaciji nije ostao bez odjeka, već ga je inspirirao za pjesmu »Spomen na Dubrovnik«,² u kojoj nam pjesnik umjetnički dočarava jedinstvenu prirodnu ljepotu i drag dalmatinskog pejzaža s našeg dubrovačkog područja:

»Grad šuti kasno u noć,
Pod gorom, nijem i mrk.
A burno more mrmori,
O tvrde hridi udara...«

Ujedno, u toj pjesmi izbija ljubav pjesnika prema našoj Adriji uopće:

»Djevojko mala, kada bi znala,
Koliku osjećam ljubav
Prema moru nemirnom,
Krupnim zvijezdama i nebu
U noći tamne modrine...«

Dvije godine kasnije Tadijanović je ponovno posjetio Dalmaciju, i to u srpnju 1925. god. na naturalnom putovanju od Slav. Brođa preko Sarajeva i Dalmacije do Plitvičkih jezera. Zadržao se nekoliko dana sa svojim drugovima, maturantima, u Dubrovniku, Boki Kotorskoj, u Splitu i Šibeniku i to mu je pružilo mogućnost, da više i šire upozna i južnu i srednju Dalmaciju. Kasnije, kao afirmirani pjesnik, Tadijanović je vrlo često posjećivao ne samo glavne dalmatinske gradove, već i njene otoke, koje je neobično zavolio.

Taj pjesnikov boravak u Dalmaciji i drugdje na našem Jadranu, inspirirao ga je za nova umjetnička ostvarenja. Tako je na dubrovačkom tlu nikao njegov ciklus pjesama pod arhaičnim naslovom »PJESNI DUBROVAČKE«. Jedna od tih pjesama nosi nimalo slučajan, već naprotiv karakterističan naslov »MOJ DUBROVNIK«, i u njoj se osvježuju drage uspomene na nekadašnje dane pjesnikove proljetne mladosti, kada je kao osamnaestogodišnjak prvi put pohodio Grad Pjesnika. Nije zaboravio ni opjevane Vojnovičeve čiope ni rascvale naranče. U trećoj pjesmi toga ciklusa »Veličanstvo mora« Tadijanović je na umjetnički način dao oduška svojim ushitima pri promatranju velebnog morskog zrcala s Graca i Damača, kada »cvrčci u borovima cvrče pjesan bez kraja«, dok »more uzburkano šumori i udara o hridi...« A pred tim »veličanstvom mora, pred modrim šumom vječnosti«, pjesnik sâm kaže da ostaje nijem, bez riječi.

Posebno poglavlje u Tadijanovićevom pjesničkom opusu predstavlja njegove lirske ispovijesti u otočkoj

samoći, kojima je dao naslov »INTIMNA IZLOŽBA CRTEŽA IZ RABA«, koje je spjevao 1954. godine i te iste godine objavio u 301. knjizi Rada Jugoslavenske akademije. Kao i u svim ostalim njegovim lirskim produktima, i u ovih 13 pjesmica misao je otvorena, a neposrednost i čovjekoljublje izbija odasvud:

»Pod borom, kraj mora,
Sjedim i pišem pjesme.
A ptice u granju skrivene,
Ne znajući za me, pjevaju
I pjevaju... i udjoše
U moje stihove.«

Pjesnik ni za trenutak tu, na dalmatinskom otoku, ne može zaboraviti svoje rodno selo Rastušje, s kojim je vezan »krvlju natopljenom vezom« i sjeća se sela i groblja, gdje počivaju njegovi najbliži:

»I ovdje, u Rabu, ima
Groblje. Kao u Rastušju.
Ali tu čitam imena mrtvih
Kao u knjizi povijesti. A tamo
Suze mi kaplju na travu pod kojom
Spavaju mrtvi. Moji mrtvi.«

Prvi Tadijanovićev susret s Dubrovnikom i uopće s Adrijom 1923. g. inspirirao ga je za još dvije pjesme: »Zaljubljenik kraj sinjega mora« (spjevana 25. V. 1923.) i »Snove sniju stari maslinjaci« (spjev. 6. V. 1923.), u kojima se osjeća vrlo jak utjecaj naše narodne poezije »Jarko sunce pali sa visoka — I more bih dao za dva oka... i: »Ponad mora bijeli galeb leti — Tko će rijeti kamo galeb leti?« Osim toga, za vrijeme boravka u Crikvenici spjevao je Tadijanović »Pjesancu gosposdi u

¹ Tadijanović je dobio bezbroj priznanja kritike. O njemu i njegovoj poeziji, vječno svježoj, zdravoj i mladoj, napisano je od 1931. g. dosada preko sto prikaza i ocjena, što znači više nego o ijednom drugom našem suvremenom pjesniku. Najveći autoritet iz oblasti hrvatske nauke o književnosti, dr. Antun Barac napisao je 1931. g.: »Neke su pjesme Tadijanovićeve klasične i pripadaju već sada među trajne tekovine moderne hrvatske lirike«. Barčev učenik, neumrla Ivan Goran Kovačić pisao je 1936. g.: »Tadijanović se poslužio mnogim elementima narodne pjesme, okupavši ih u svježini svojih doživljaja... A prije svega, spasio je tonove narodne pjesme, prilagodivši svoj vlastiti ritam i krasnu jedrinu jezika...« O njegovoj lirici pisali su i V. Nazor, V. Kovačić, I. Kozarčanin, dr. J. Bogner, G. Krklec, J. Ivaštinović, S. Novak, V. Pavletić, N. Miličević, J. Kaštelan, M. Madjer, A. Šoljan, E. Finci, dr. Lj. Maraković, dr. S. Ježić, dr. K. Georgijević, N. Simić, dr. J. Kršić, I. Dončević, dr. B. Livadić, dr. M. Fotez, B. Zeljković, Z. Tomičić i mnogi drugi. Uvršten je u Antologiju svjetske lirike. Prevođen je na neke jezike, a najviše na talijanski. O njemu su od Talijana pisali Salvini i Urbani, a Gianfranca Libralleso je čak doktorirala na opsežnoj dizertaciji o Tadijanoviću na Sveučilištu u Padovi. — Nestor jugoslavenskih književnika 86-godišnji Viktor Car Emin, u svom pismu od 8. IV. 1957. piše mi: »Onaj Vaš napis o Tadijanoviću, vrlo mi se sviđo. Treba da znate, da ja našeg Tadijanovića vrlo volim, i čvrsto vjerujem, da mu je u našoj književnosti rezervirano jedno od prvih mjesta. Meni je osobito drago, te smo se nas dvojica, Vi i ja, i u ovom slučaju našli na istoj »liniji«.

² Zapravo, prvotni naslov te pjesme glasi: »Misao na Tebe (Spomen na Dubrovnik)«.

crnini« s primorskim motivima («... Nestade mora, i pjesme, i utjehe...»), i to 18. VII. 1940. i »Mjesečina na moru («sjećanje na Crikvenicu») spjev. također 1940. U Rabu, gdje su nikli njegovi »intimni crteži«; i to u gradskom parku, spjevao je on 1. VI. 1954. g. toplu pjesmu »Slike još nenaskikane«, posvećene slikaru Otonu Glihi, ljubitelju otoka Krka, I, najzad, naš primorski ambijent i »mali ljudi« tog krajolika inspirirali su pjesnika Tadijanovića za baladu »Školjka«, koju je spjevao 27. VI. 1954. g. Međutim, pjesnik Tadijanović još stvara, pa nije isključeno, da će ga naš Jadran i ljudi na njemu inspirirati za nova umjetnička ostvarenja.

U ožujku ove godine Tadijanović je, zajedno s pjesnikom Vaskom Popom, urednikom vodećeg časopisa »Delo«, ponovno boravio u Dubrovniku i Dalmaciji. Oni su zapravo s nekim drugim našim pjesnicima na »Večeri jugoslavenske poezije« u Sarajevu čitali svoje pjesme, ali ipak nisu zaboravili sunčani Jadran. Prvo u Dubrovniku, a zatim u Splitu, pjesnici »kontinentalci« Slavonac Tadijanović i Vojvođanin Popa osjećali su se kao kod svoje kuće i nastojali su svaki dragocjeni trenutak iskristiti u šetnjama i razgledavanju znamenitosti.

Šetajući dubrovačkim parkom »Gradac«, Tadijanović je spomenuo stotu obljetnicu rođenja Ive Vojnovića (1857—1957). Na to ga je, izgleda, podsjetila zelena Petka, koje su se obrisi nazirali u daljini i koja u svojim njeđrima na Mihajlu, čuva posmrtnu ostatku velikog pjesnika Dubrovnika.

— Zamislite — rekao je Tadijanović — u Dubrovniku nam ne znaju reći u kojoj se zapravo kući rodio Ivo Vojnović. Ne radi se o Marku Maruliću, koji je umro prije nešto više od četiri vijeka. Vojnović je umro 1929. godine, i to nikako nije smjelo pasti u zaborav...

A Tadijanovićevo »revolt« je opravdan. Jer jedan od najintimnijih Vojnovićevih prijatelja — Ivo Šapro, koji

je čuvao mnoge uspomene na drugovanje s njime, umro je, a ako pak zapitate građane, gdje se Vojnović rodio, reći će vam neodređeno »... između Polača« i živio je ovdje-ondje, ali koja je zapravo rodna kuća velikog umjetnika, autora »Dubrovačke trilogije« i »Ekvinocija« — to, nažalost, kao da vam ne zna nitko točno reći...

Također je vrijedno spomenuti i Tadijanovićevo mišljenje, da su Rešetar, Pavić, Vodnik, Kombol, Kolendić, Pavle Popović i ostali književni historičari, koji su se bavili proučavanjem stare dubrovačko-dalmatinske književnosti, najviše uradili na prikupljanju građe, a da sada treba ići dalje — pisati monografije o tim našim dalmatinskim klasicima, podvrći reviziji mnoge dotadašnje ocjene o piscima i djelima, donositi nove sudove, vršiti analize pojedinih djela ne samo estetskom, nego i sociološkom metodom proučavanja književnosti i t. d. I dok se učenjaci iz Zagreba, Beograda, pa i inostranstva moraju trsiti, da za vrijeme praznika, i to na uštrb odmora, iskoriste svaki trenutak na istraživačkom radu po arhivima u Zadru, Splitu i Dubrovniku, dotle mnogi naši znanstveni radnici, pogotovo oni iz Dalmacije, iako su tu na izvoru, ne koriste te izvanredne mogućnosti u onolikoj mjeri, koliko im je to dostupno.

U kolekciji »Djela hrvatskih pisaca« pod uredništvom D. Tadijanovića, među izvanrednim izdanjima »Zore«, izašla su klasična djela stare hrvatske dalmatinske književnosti: Marulićeva »JUDITA«, Gundulićev »OSMAN« i Kačićev »RAZGOVOR UGODNI NARODA SLOVINSKOGA«, a o savjestnosti uređivačkog posla i zasluži Tadijanovićevoj kod ovoga, nije potrebno govoriti. I na taj način on je zadužio naše ljude s mora. Stoga je i razumljivo njegovo izlaganje o izvjesnoj našoj indolentnosti prema klasicima naše bogate literature,